DJĀJĀ BĀJĀ.

ZIJN LEVEN EN PROFETIEËN.

Het jaar 1800 A. J. en 1871 A. D.

Nog niet lang geleden maakten de couranten melding van eenige rustverstoringen, die in Midden-Java plaats hadden, en waarop de man, wiens naam aan het hoofd van dit opstel vermeld staat, een onmiddellijken invloed zou uitgeoefend hebben. Overleveringen en geschriften mochten wellicht tot dit vermoeden het hunne bijgedragen hebben, zeker is het, dat zijn naam in die dagen algemeen bekend raakte, en de mare zich van Oost- tot West-Java voortplantte, dat door zijn toedoen het tumult ontstaan was, of wel het vuurtje daartoe aangeblazen werd. Al mochten ook sommigen, door verschillende beweegredenen daartoe geleid, zijn naam niet openlijk durven uitspreken, hij zweefde niettemin op aller lippen, en als onmiddellijk gevolg vloeide daaruit de vraag voort: „wie is of was Djājā Bājā?” Als nu als algemeen antwoord op die vraag gezegd werd: „Djājā Bājā was een koning en profeet, die het Javaansche volk voorspellingen heeft gedaan omtrent de rampen en vernederingen, die het te lijden zou hebben, alvorens tot macht en aanzien te geraken,” dan vervulde dit eenigen met zorg voor de toekomst; anderen, wellicht uit sympathie, begonnen mede te profeteeren, terwijl weer anderen medelijdend de schouders ophaalden. Geen dezer drie handelingen zijn goed te keuren, want waar de geschiedboeken eens volks, hetzij dan in zijn voor- of nadeel, voorspellingen behelzen, waaraan dat volk allicht vertrouwen hecht, dan zijn goed- of afkeuringen overbodig, doch een onderzoek naar de bron dier voorzeggingen aan te bevelen.

Weinigen hebben zich daarmede bezig gehouden, zelfs zij, die de profeten van het Joodsche volk van voren tot achter

en omgekeerd konden opzeggen, waren verwonderd te hooren, dat ook het volk, in welks midden zij leefden, een profeet had. Ja, wat meer zegt, dat het volk met kinderlijke eenvoudigheid ook aan dien profeet geloofde.

Zij, die geleerd hadden allerlei kwestieuse en mystieke zieners van uitheemschen oorsprong met ontzag te beschouwen, konden niet begrijpen, dat een volk vertrouwen stelde in de voorspellingen van een profeet uit hun eigen stam, in hun vaderland geboren, opgevoed en gestorven, kortom uit de natie zelve voortgekomen. Zoo ooit dan wordt in Djaja Bâja de spreuk gelogenstraft: „Geen profeet is geëerd in zijn eigen vaderland.”

Hij toch, de nationale profeet, vervult met eerbied en ontzag allen, die hem leeren kennen, en zoo de Javanen, even als sommige Christenen de gewoonte hadden om bij het noemen van een heilig persoon, een kruis te slaan, zoo zou zulks zeker bij het uitspreken van zijn naam niet achterwege blijven. Misgunnen wij hun dan ook dien enkelen profeet niet; trachten wij veeleer door dien man en zijne voorspellingen en allegoriën te leeren kennen, ook te begrijpen, waaraan wij den eerbied en het ontzag, dat voor hem gekoesterd wordt, hebben toe te schrijven, en waarom, bij eenige rustverstoring op Java, zijn boek het allereerst tot vraagbaak strekt.

Ware de Javaansche letterkunde onder de Europesche ingezetenen wat meer verspreid, zeker zou dan ook menige verwikkeling, die nu bij de minste kleinigheid sommigen met ontsteldenis om het hart slaat, uit die letterkunde zelve op te lossen zijn. Hoe velen zijn er echter niet, die schier een half menschenleven onder de javaansche bevolking doorbrengen, en zelfs nooit notitie genomen hebben van hunne taal, laat staan van hunne taalkundige gewrochten. En diezelfde menschen klagen dan somwijlen nog, dat hunne eigene letterkunde in den vreemde zoo weinig bekend is.

De bronnen, waaruit men de geschiedenis en profetieën van Djaja Bâja kan leeren kennen, bestaan uit eenige handschriften, waarvan enkelen in druk zijn uitgegeven. De handschriften, die ik heb kunnen raadplegen, zijn drie in getal, van verschillende tijden en redactie. Het in druk uitgegevene bepaalt zich, voor zoover mij bekend, tot eenige weinige aantekeningen in *Raffles' History of Java*. vol. II, pag. 70, en de *Zamenspraken van Winter*, IIe deel, blz. 248, doch wat wel het voornaamste is,

de „Sĕrat Djǎǎ Bǎǎ” voorkomende in de bloemlezing uit javaansche geschriften van Dr. de Hollander. Van alle deze werken heb ik voor zoover noodig gebruik gemaakt. Voor de profetieën echter het meest van het hs. I en van dat van Dr. de H., voor de allegoriën grootendeels van genoemde Zamen-spraken. Nog zie ik onder de handschriften in de Bibliotheek van het Nederlandsch Bijbelgenootschap melding gemaaht van „Pratelanipoen ingkang kasĕboet kitab masaral” n^o. CVI, terwijl onder n°. LXXXIX, 9, nog een ander geschrift wordt aangehaald. (Tijdschr. v. N.-I. 1870, II. 186). Ook Dr. de H. noemt op blz. 240 n°. 17 van meergemeld werk nog het boek „Pralambang” of het boek der voorspellingen, een geschrift dat aan Djǎǎ Bǎǎ wordt toegeschreven,

Mochten eenigen hiervan al verschillen van de door mij gebruikte bronnen, zoo kan dit onderscheid toch niet groot zijn, en zal het zich wel bepalen tot eenige verplaatsingen en bijvoegsels.

Het geschiedkundig en apocalyptisch gedeelte is te beknopt, dan dat andere uitweidingen dan uitlegging of beeldspraak van den overschrijver daaraan toegevoegd zouden kunnen worden. Alle lezingen komen hierin overeen, dat zij eene verkorte geschiedenis geven van Djǎǎ Bǎǎ's regeering, om daarna zijne profetieën en allegoriën te behandelen; doch het eene handschrift begint met de geschiedenis, een ander met de profetieën, een derde eindelijk met de zinnebeelden, terwijl dat, hetwelk Dr. d. H. gebruikt heeft, en zoo ook hs. I, met Java's eerste volkplantingen een aanvang neemt. De apocalypse van die geschriften bestaan, zoo als reeds gebleken is, uit twee rubrieken. De eene omvat alle profetieën omtrent de rijken met hunne vorsten, die achter elkander na Djǎǎ Bǎǎ's dood zullen opkomen, bloeien en ondergaan. Hierin worden plaatsen en jaartallen vrij duidelijk vermeld. De andere rubriek omvat ook voorspellingen omtrent diezelfde rijken, doch de geheele profetie bestaat uit eene korte symbolische zinsnede, het best door het woord allegorie weder te geven. Dan, daar die zinnebeelden zeer onbestemd zijn opgeschreven, blijft ook de verklaring duister, en al heeft Winter in zijne Javaansche Zamen-spraken, die nog zoo duidelijk verklaard, toch staat het elken Javaan vrij, afgescheiden van de Solosche uitlegging, er eene eigene verklaring aan te geven, waarvan, wat de toekomstige gebeurtenissen betreft, een ruim gebruik kan gemaakt worden (1).

Bij de behandeling van bovengenoemde geschriften heb ik

bijzondere uitdrukkingen of weinig voorkomende woorden aan het einde van dit opstel verklaard, met aanwijzing van de bron en het geschrift, waarin die uitdrukking of dat woord voorkomt. Wat de handschriften betreft, ik heb die met I, II en III gemerkt. Het handschrift I heeft met dat van Dr. d. H. veel overeenkomst, doch het is wat uitgebreider, daar er eenige bijzondere beschouwingen in worden opgenomen; hs. II kan beschouwd worden als een uittreksel uit hs. I, terwijl n°. III de profetieën en gelijkenissen te zamen behandelende, tevens bij de meesten de Tjondra Sangkalâ aangeeft (2). Dit laatste zou nu wel voor het geschiedkundig gedeelte het duidelijkst zijn, zoo de geschiedenis niet een aantal dier jaartallen logenstrafte.

In verband met een en ander laat zich de geschiedenis van Djaja Bâja het best verdeelen in

- I. Toestand van Java vóór de opkomst van het rijk Dâhâ (Kediri).
- II. Djaja Bâja, als koning van Dâhâ, profeet, wijsgeer, leeraar, sterrekundige, enz.
- III. Zijne profetieën.
- IV. De allegoriën.

terwijl, tot besluit, een onderzoek kan dienen naar de waarde dezer geschriften, de taal waarin zij geschreven zijn, en den tijd waarin die voorspellingen geboekt werden.

I.

Toestand van Java vóór de opkomst van het rijk Dâhâ.

Hoeveel wetenschappelijke nasporingen, wat aangaat beschrijvingen van ruïnen, het ontcijferen van beschreven steenen of het verklaren der babads, op Java ook bereids gedaan zijn, zoo zal de oudste geschiedenis, met name tot aan de opkomst van Dâhâ wel immer een gesloten boek voor ons blijven. Ook na de opkomst van dit rijk tot aan den tijd dat Mâdjâpahit als zelfstandig rijk optreedt, zijn namen, jaartallen en feiten nog zeer onbestemd, doch de hier en daar verspreid liggende ruïnen leveren door constructie, beeldhouwwerk en opschriften eene vrij goede basis, waarop het gebouw der historie kan worden opgetrokken.

Slechts door vergelijking van Java met den toestand van omliggende rijken en eilanden, van eenige aantekeningen in

Chinesche kronieken of elders opgenomen, van den invloed dien de Indische beschaving op Java heeft uitgeoefend en van de verwarde overleveringen in de oudere babads vermeld, kan een verhaal gemaakt worden, dat voor eene kroniek van Java zou kunnen doorgaan, indien men niet wist, dat namen van vóór-Indische en andere Javaansche rijken, steden en koningen door elkander zijn opgegeven geworden, als uitsluitend tot Java te behooren.

De legenden van Bhattâra Goeroe met zijne twee zonen Bhattâra Wisnoe en Bhattâra Brâmâ, van Adji Sâkâ, vorst van Mëndang Kamoelan, van het rijk Ngastinâ enz., zijn verhalen die men in de daarover handelende boeken lezen kan ¹⁾. Genoeg zij het dus hier te melden dat in de 5e of 6e eeuw volkplantingen uit Hindostan aankwamen, die door hun invloed op taal, maatschappelijke gewoonten en instellingen der Javanen terugwijzen op eene vreedzame, doch langdurige verovering, die het kenmerk van oorsprong wel langzaam, doch zeker in den boezem van het volk heeft gegrifd. Dat het volk daarvan echter onbewust is, kan ons niet verwonderen, dewijl Islamitische overleveringen, hoe verward dan ook, de kennis aan de voormalige Boeddhisten verdrongen hebben. De oude geschiedenis van Java, zooals die thans den Javanen bekend is, is op die Islamitische overleveringen en vermengd met diabolologie opgebouwd. De inleiding tot Djaja Bâja's geschiedenis, o. a. bij Dr. d. H. en hs. I voorkomende, kan hiervan tot voorbeeld dienen.

„De Allerhoogste beval den Sultan van Ngroem alle nog woeste landen te bevolken. De Sultan vraagt nu zijnen Patih, welk land nog onbevolkt is. De Patih hierop geene inlichting kunnende geven, herneemt de Sultan: „wij zullen het dan vragen aan al de kooplieden, die op den Oceaan rondvaren.“ De kooplieden worden geroepen en ondervraagd; zij antwoorden, dat het het eiland Java is, veertig dagen zeilens in omtrek. „Patih,“ zeide de Sultan, rust 20000 huisgezinnen uit; wij zullen ze op Java overplanten.“ Toen werden ze met schepen naar Java overgebracht. Na 2 maanden waren er echter nog maar 20 huisgezinnen over, de overigen waren door de booze geesten verslonden. De 20 overgebleven huisgezinnen vluchtten naar Ngroem terug, en gaven den vorst verslag, dat de

¹⁾ Over de voorgangers van Djaja Bâja handelt voornamelijk het boek Parikṣit.

anderen verdelgd waren geworden. Nu verzamelt de vorst alle pandita's, en hij sprak tot hen: „Help mij om de booze geesten van het eiland Java te verdrijven.“ De pandita's zeiden: „Indien U.H. het goedvindt, zullen wij ze door toovermiddelen verdrijven.“ Nu zijn die pandita's reeds op het eiland Java aangekomen, en hebben hunne toovermiddelen naar de vier streken des hemels uitgestrooid. Den daarop volgende nacht werd er een geluid gehoord, als van een wind, die door het heelal loeit. De tovenaars zelve werden er bevreesd voor, zoodat zij ter middernacht nog niet sliepen. Het was het geschreeuw van de booze geesten, dat men in dien nacht hoorde; ze kwamen met de menschen echter niet in aanraking. Nadat die geesten verslagen waren, bezwijnden zij; dicht in elkander gerold, rolden zij verward en door elkander ter aarde. In verwarring draaien ze om en om en in allerlei bochten. Er waren ongeveer 10 millioen. In alle streken kon men hun gedruisch en gegil hooren. De ongeloovige geesten bezwijken, wel 90000, doch de geloovigen blijven ongedeerd, want zij waren der godsdienst getrouw en zonder schuld. Allen, ook de berggeesten nemen de vlucht naar den oceaan, zoodat geheel Java gezuiverd was, en den volgende dag de zon weder helder te voorschijn kwam. Van dezen gunstigen uitslag wordt den Sultan van Ngroom kennis gegeven, waarop eene nieuwe kolonie van 20000 huisgezinnen naar Java gezonden werd. Zij ontgonnen de velden en hakten de bosschen om, en nooit had er eenig misdrijf onder hen plaats.

Al meer en meer breiden zich hunne sawahs en gogovelden uit; langs het noorderstrand varen handelsprauwen, en de voorspoed van het land neemt toe. Een vorst was er tot nog toe op Java niet geweest, ook hadden de menschen nog geen letterschrift. Zij leefden slechts als vogels. Doch 170 jaar (volgens anderen 300) na die hernieuwde volkplanting, stelde de Allerhoogste een koning aan; dit was het tijdperk „Djaman Tirta“, en 100 jaar daarna verwekte God den vorst van Wiratâ.

't Is onnoodig de verhalen der eerste rijken hier verder te vervolgen; het chronologisch overzicht daarvan is hierachter medegedeeld.

Wiratâ wordt over het algemeen als het eerste rijk genoemd; van de overige rijken, die eenige zekerheid van bestaan opleveren, kunnen alleen Mëndang Kamoelan en Prambanan worden opgegeven. Over Ngastinâ wordt ons gemeld, dat op den over-

wal een rijk van dien naam lag, welks vorst Praboe Djâjâ Bâjâ heette. Deze was een afstammeling van Ardjoenâ, en had (volgens sommige geschriften) een Patih Adji Sâkâ, die vele reizen deed, en ook het eiland Java ontdekte, waar hij eene kolonie stichtte.

Volgens het hierboven gegeven verhaal, zou die last van den vorst van Ngroem uitgegaan zijn. Doch hoe dit ook zij, de overlevering heeft gewild, dat Ngastinâ eene historische plaats onder de javaansche rijken zou innemen. Eene reeks van vorsten laat men verder over dit Ngastinâ regeeren, totdat de laatste, Djâjâ Bâjâ, de zetel van het rijk naar Dâhâ of het tegenwoordige Kediri verlegt. Volgens andere verhalen was Djâjâ Bâjâ afkomstig uit het rijk Wirâtâ of ook Mëndang Kamoelan.

Het jaar 800 wordt evenwel algemeen als zijn leeftijd aangenomen,

Dit, voor wat Oost-Java betreft.

Van West-Java zijn uit dien tijd weinig of geen oorkonden. Opperhoofden, uit de oudsten van het volk gekozen, bestuurden de kleine patriarchale staten. Door lichaamskracht of moed tot voorganger van hunnen stam benoemd, wisten zij die natuurmenschen door hunne overmacht te beheerschen, daarin bijgestaan door geestelijken, die de bevolking voorgingen in het aanbidden en vereeren van boomen of steenen, en voor zoover noodig, door waarzegging en voorspelling uit vogelvlucht enz. hun invloed versterkten. Ware er een groot en machtig rijk geweest, dan zou de overlevering daarvan wel melding gemaakt hebben; wij mogen daarom besluiten tot het bestaan van een aantal kleine stammen, steeds elkander beoorlogende en vernielende. De indische kolonisten schijnen zich meer in Midden- en Oost-Java te hebben opgehouden; slechts een klein gedeelte hunner trok door Cheribon naar Bantam, waarvan later een aldaar gesticht rijk, gewoonlijk Padjadjaran genoemd, de sporen droeg. Gemeenschap hebben echter Oost- en Midden-Java met West-Java weinig of niet gehad.

Bij de troonsbeklimming van Djâjâ Bâjâ was, zooals ons verhaald wordt, geheel Midden-Java tot aan Pasoeroean tot een rijk vereenigd, met de hoofdplaats Dâhâ. In hoever die groote uitgestrektheid gronds op den naam van "rijk" aanspraak kon maken, valt lichtelijk te beseffen, als men nagaat, dat wegen noch communicatie-middelen de verschillende deelen van zulk een rijk vereenigden, dat boepati's als leenmannen in

streken niet onmiddellijk bij de hoofdplaats gelegen, konden uitvoeren wat zij wilden, en dat de vorst van hun bestaan geene andere kennis droeg, dan als zij éénmaal 'sjaars hunne opwachting ten hove kwamen maken. Doch ook dit huldebetoon werd, evenals het opbrengen van schatting veelal nagelaten, zoodat het geene zeldzaamheid was, zoo een vassaal zich van het hoofddrijk afscheurde.

Zulk een rijk als dat van Djâjâ Bâjâ en later dat van Mâdjâpahit bestond dan ook meer in naam, dan in werkelijkheid. Er was geen eenheid en band en van daar dat zoovele rijken nevens elkander opkwamen en vergingen. Zij, die zich een aanhang konden vormen, stichtten een rijk en de bevolking beschouwden zij als hunne slaven, waarmede naar goedvinden kon gehandeld worden. Kunsten en wetenschappen konden onder zulke omstandigheden zelfs niet geboren worden, doch eene gunstige verandering ontstond er, toen de Indische beschaving van eeuw tot eeuw zich hoe langer des te meer over Java verbreidde, en van lieverlede de toemellooze willekeur van dat groot aantal dwingelanden gebreideld werd. Het is door den invloed van die Indische beschaving op Java, dat het rijk Dâhâ zich boven de anderen, met name de meer oostwaarts gelegen landen kon verheffen.

II.

Djâjâ Bâjâ als koning en profeet.

Djâjâ Bâjâ verplaatste dan omstreeks 800 A. J. (901 A. D.) den rijkszetel naar Dâhâ.

Al nemen wij aan, dat hij geleefd heeft, zoo kan dit opgegeven jaartal toch niet juist zijn. Overleveringen en de aan hem toegeschreven profetieën pleiten daartegen. Hij wordt ons voorgesteld een kundig man te zijn, een voorstander van ontwikkeling. Als zoodang wordt hem de bouw van de nog te weinig bekende tempels in Blitar, bekend onder den naam van Panataran, toegeschreven. Dit hoofdgebouw is bebeiteld met tafreelen uit de geschiedenis van Râmâ, en waarschijnlijk heeft de beeldhouwer die tafreelen gekozen naar aanleiding van Râmâ's geschiedenis uit het Sanskrit in de Kawitaal overgebracht door Empoe Poejwâ in de 9^e of 10^e eeuw. Een tweede tempel heeft tot opschrift een jaartal, dat uit vier cijfers bestaat, en wijst dus

op een tijd terug, volgende op de eeuw, waarin Empoe Poejwå zijn Rāmājana schreef.

Ook zou, volgens de geschriften over Djåjå Båjå, die in chronologische berekening vrij wel met elkander overeenkomen, na òmmekomst van twee geslachten de suprematie van Java overgaan op de rijken Djenggålå, Singåsari, Ngoerawan (d. i. zuid-oostelijk Rembang) en Kediri (3); deze maken na 100 jaar plaats voor het rijk Padjadjaran, en dit weder, ook na 100 jaar, voor Mådjåpahit. Ook dit rijk bestond 100 jaar (4), en daar zijn ondergang in 1400 A. J. plaats had, verkrijgen wij door terugtelling voor Djåjå Båjå's leeftijd p. m. 1000 A. J. 1095 A. D. Dit jaartal nu komt vrij wel overeen met den tijd dat de Rāmājana overgezet en de Panataran gebouwd werd. Kediri heeft zeker, ten opzichte van de Indische beschaving in dien tijd de hoogste vlucht genomen. Reeds vier- of vijfhonderd jaar was het geleden dat Boeddhistische kolonisten op Midden-Java aanlandden; allengs hadden zij zich oost- en zuidwaarts uitgebreid, totdat eindelijk hunne afstammelingen of wellicht kolonisten zelve zich ook in het Kediri'sche nederzetten (5).

Djåjå Båjå dus, aan wien later zooveel geleerdheid en bovenaardsche kennis is toegeschreven geworden, zal dan waarschijnlijk wel niet anders geweest zijn dan eene personificatie van den hoogsten trap van ontwikkeling, die de Indische beschaving in die streken bereikt heeft, doch als elders heeft ook hier de overlevering hem tot vorst gemaakt. Hij zelf was Boeddhist (6), doch omhelsde naderhand het mohammedaansch geloof, dat natuurlijk zoo moest geschieden, wilde de in Islamitischen geest geschreven profetieën eenige waarde hebben of ingang bij het volk vinden.

Het boek Moesarar is de bron, waaruit de kroniekschrijvers geput hebben tot het geven van een verhaal omtrent Djåjå Båjå en zijne profetieën (7). Hoewel dus de verhalen in de verschillende kronieken met elkander zouden moeten overeenstemmen, zoo is daar echter nog al eenig verschil in te bespeuren. Als algemeen overzicht kan echter het volgende volstaan.

Geen machtiger vorst leefde er in dien tijd dan Djåjå Båjå. Hij had twee residentieën, eene te Dāhå, de andere te Kediri. Van daar regeerde hij de bevolking, zoowel die ten oosten als die ten westen van hem woonde. Door iedereen werd hij gevreesd, want alom was hij bekend door zijne grootheid en zijne macht en door zijne sterkte in den oorlog; allen eerbiedigden

zijn verstand en gehoorzaamden zijne bevelen. Wat meer zegt: Djājā Bājā was eene incarnatie van Bhattārā Wisnoe, zoodat geen koning, waar ook, het tegen hem durfde opnemen. Zijn uiterlijk was eerbiedwaardig; hij leefde ingetogen als een kluizenaar, en vergat God niet bij eenige handeling (8). Hij verlangde zeer naar eenen zoon; eindelijk werd hem die dan ook geboren, en wel een die zeer schoon van uiterlijk was. Toen deze zoon den mannelijken leeftijd bereikt had, stelde Djājā Bājā hem aan tot vorst van Pagedongan (onder Kediri), van daar dat hij eenvoudig Pagedongan genoemd wordt. Omstreeks dezen tijd gebeurde het dat Djājā Bājā in zijn paleis bezoek ontving van een priester uit Ngroem (9). Het was een priestervorst, sultan Moelānā Ali Samsodjen genaamd, die gedurende den tijd, dat hij de gast was van Djājā Bājā, door zijne kennis van het bovenzinnelijke, doch nog meer door zijne Arabische afkomst, aan Dāhā's vorst eerbied en achting afdwong.

Na het wisselen van de noodige plichtplegingen ging men zitten, waarna Samsodjen het woord nam en zeide: „Wel, vorst Djājā Bājā! ik kom hier om u in kennis te brengen met den inhoud van Kitab Moesarar; te weten: met u zal van uw nakomelingenschap nog drie geslachten, allen ongelooovigen, over Dāhā regeeren; daarna zal uw koninkrijk verdwijnen en door een ander vervangen worden.” Nu kuste Djājā Bājā de voeten van den priestervorst, zijn leermeester, waarna Samsodjen vertrok.

Eene maand ongeveer na het vertrek van den priester noodigde Djājā Bājā zijn zoon Pagedongan uit, met hem den berg Pandan te beklimmen om den op den top wonenden Boeddhistischen godsdienstleeraar en kluizenaar (10), Soebritā genaamd, een bezoek te brengen. Hij ging op reis toegerust met al de gaven, die de nieuwe godsdienst hem kon verleen; want toen Samsodjen vertrokken was, werd hij in de kennis der Islamitische godsdienst onderwezen; door wien, wordt niet gemeld, doch de leermeester was een pandita moelana, d. i. een priester uit Ngroem (11). Tevens kreeg hij onderricht in de leer van het verborgene, zoodat hij langzamerhand niet alleen wist al wat er gebeurd was voor dat de wereld ontstond (hs. I), doch ook al wat nog gebeuren zou, zoowel de opvolging van alle toekomstige vorsten als hunne handelingen. Ook kon hij alle toekomstige rijken in zinnebeelden en allegoriën verklaren.

Al die eigenschappen van den vorst werkten mede tot den bloei van het land. De inwoners hadden schier niets te doen. Zijn leger was het machtigste van geheel Java. Het aanzien van den vorst was groot, ja, nam nog gedurig toe, zoodat iedereen voor hem bevreesd was, te meer daar hij de handelingen van alle menschen op aarde wist.

Toen Djaja Bâja en zijn zoon nu op den berg Pandan gekomen waren, trad de pandita hen tegemoet, en den vorst herkende hij hem uit te gaan zitten (12).

De pandita zelf wordt beschreven als iemand, die door boetedoening geheel volmaakt was geworden en al wat hij begeerde verkrijgen kon.

Allen hebben nu plaats genomen, waarop de leeraar eene vrouwelijke bediende (non) riep. Er kwam er dadelijk eene, en begon de spijzen op te dragen. Zij bracht een blad (rampaddan) met zeven schotels verschillende spijzen. Njai Endang (de non) die aan tafel bediende, was de achtste (13). Die spijzen bestonden: 1°. uit een schotel djoewadah (koekje van kĕtan-meel met suiker en klapperwater); 2°. een sarimpang koenir; 3°. een met witte uijen; 4°. een peperhuis met seroenibloemen; 5°. een id. met melatti's; 6°. eenige soorten kadjar; 7°. een pitrah drooge rijst (14). Ki Adjar (Soebritâ) maakte zijn sĕmbah voor den vorst (15), en zeide dat het gastmaal gereed was. Doch nauwelijks had Djaja Bâja de spijzen gezien, of hij werd zeer toornig, trok den kris en stak er den leeraar en zijne bediende (de non) mede dood, waarop de leerlingen die dit van verre aanzagen, uit vrees de vlucht namen. Pagedongan ziende wat zijn vader gedaan had, wilde iets zeggen, doch vrees weerhield hem. Nu daalde Sri Boepati Djaja Bâja met zijnen zoon den berg af, en ging zijn kraton binnen. Gezeten zijnde naderde hem zijn zoon, en na zijn sĕmbah gemaakt te hebben vroeg hij naar de reden, dat de leeraar was doodgestoken. Zijn vader antwoordde: „Indien die leeraar was blijven leven, zou hij den loop der gebeurtenissen hebben gestuit. Ook heeft hij gezondigd tegen mijnen leermeester Sultan Moelânâ Ali Samsoedjen, dewijl hij zijn geheim openbaar gemaakt heeft (16). Want Moelânâ Ali heeft mij onderricht in de verborgenheden van het boek Moesarar, nadat ik hem beloofd had niet over deze zaken te zullen spreken op het eiland Java. Dewijl nu de verborgen zin van den leeraar Soebritâ was, om deze geheimen openbaar te maken, heb ik hem gedood.”

Hierna gaat Djǎǎ Bǎǎ over om de toekomstige gebeurtenissen in verband met de zeven schotels spijzen aan zijnen zoon uit te leggen.

III.

Voorspellingen.

Mijn zoon, zoo zegt hij, de zeven schotels mij door den leeraar voorgezet, beteekenen dat er zeven tijdperken komen zullen; zeven rijken zullen elkander daarin opvolgen. Na mij regeeren nog twee geslachten over Java; daarna zullen er vier koninkrijken verrijzen (17). Mijn rijk echter komt hierbij niet meer voor; het zal uitgewischt worden uit de rij der staten. Ik zelf vertrek van hier, en de plaats, waar ik mij zal ophouden, zal niemand bekend worden, daar ik mij bevind in de stof van mijn leeraar Sultan Moelǎǎ Ali, wiens nakomelingen naderhand zullen erkend worden als koningen van Java (18).

Die vier eerstkomende rijken zijn: Djenggǎǎ, Kediri, Singǎsari en (Bǎwernǎ) Ngoerawan (19). Zij zullen zeer welvarend zijn, en het recht zal er gehandhaafd worden. Doch door onderlinge veten en oorlogen worden zij later ontvolkt ¹⁾. Dit is het tijdperk „Narpati“. Na honderd jaar breekt een ander tijdperk aan, dat van „Kǎlǎ Wisesǎ (45).“ De vorst zal zijne residentie hebben te Padjadjaran, en de tijd zijner regeering heet „Tětěkěǎ“. Strijd noch ongerechtigheid zal er in dat tijdvak plaats hebben (20). Na honderd jaar houdt deze gezegende regeering op te bestaan ²⁾. Een oorlog zal er uitbreken tusschen de bloedverwanten van den vorst over de troonsopvolging, waardoor allen vernietigd worden. De sterken zullen zonder ophouden strijd zoeken; er zal tweedracht zijn over het bezit van den grond, en het volk moet goud als belasting opbrengen. Dit een en ander, omdat ik door Ki Adjar (met dezen titel wordt de Boeddha-leeraar bedoeld) onthaald ben geworden op koenir.

Wanneer nu het leven van den laatsten vorst van Padjadjaran uitgebluscht is, zal een ander tijdperk aanbreken, „Srikǎlǎ“ of

¹⁾ Zie de eerste allegorie.

²⁾ Zie de tweede allegorie.

3^e Volgr. VII.

Sangkālā"; de vorst is Praboe Brāwidjaja, of (hs. d. H. en hs. II) Radja Pati Dewa Nātā ¹⁾).

Hij heeft zijne residentie te Mādjalengkā (Mādjāpahit) en het tijdperk der regeering van dezen Nalendra Sangrādja Pati zal "Nandoer Pati" heeten ²⁾. De belasting van het volk is in geld (pitjis) en zulks omdat ik op den berg Pandan door Ki Adjar ben onthaald op djoewadah. Na honderd jaar (hs. III zegt 80 en hs. II, 8 windoes of 64 jaar) zal dit rijk ondergaan en dat van glagah wangi (geurige glagah) d. i. Dēmak opkomen. Het tijdperk heet "Kālā Wisaja" ³⁾. Dit zal een tijd van behoedzaamheid zijn. De godsdienst wordt veranderd; men zal ophouden de dewa's aan te roepen en overal zal welvaren zijn. De vorst heet Dhipati Kālā Wisesa of (hs. I) Djādjakā, en de tijd zijner regeering is "Adijati". Hij is een rechtvaardig en vroom vorst (21) en behoort tot de orde der wali's en priesters. Hij zelf zal onderwijs geven in de godsdienstinstellingen en de heilige godsdienst grondvesten, waardoor ieder hem achten zal. De belasting der bevolking in de onder zijn bestuur staande landen (Dēmak tot Giri) bestaat in geld, en ook zullen zij veel goud en zilver opbrengen.

En dit, omdat ik op den berg door Ki Adjar onthaald ben geworden op melatti-bloemen. Na 64 jaar zal dit rijk ophouden te bestaan, en het tijdperk "Kālā Djongga" breekt aan, waarin het rijk Padjang opkomt ⁴⁾. De invloed, die dit rijk uitoeft zal dien van Dēmak evenaren. De vorst is rechtvaardig en vroom (tēkad), evenwel zal hij door zijne kinderen niet opgevolgd worden (22). Het volk brengt als belasting geld en kleederen op, en zulks omdat ik ben onthaald geworden op onderscheidene soorten kadjar. Padjang wordt nu na 35 jaar vervangen door het rijk Mataram, waarmede het tijdperk "Kālā Sekti of Kālā Sekti Doepārā" een aanvang neemt. Vorst Praboe Njakra Boewānā Senopati is van dit rijk de eerste vorst ⁵⁾. Hij is de afstammeling van een priester, daarom zal hij alle priesters en sterrenwichelaars om zich verzamelen, ten einde recht te spreken.

¹⁾ Elders (hs. I) wordt hij de van priesters afstammende vorst Dewadji genoemd.

²⁾ Zie allegorie no. 3.

³⁾ Zie allegorie no. 4.

⁴⁾ Zie allegorie 5.

⁵⁾ Zie allegorie 6.

Die vorst is het rad der aarde (23), en met zijne regeering zal voor Java een welvarende tijd aanbreken.

Het rijk zal machtig zijn door den oorlog (24) en vrouwen en schatten worden tot buit verkregen. De vorst is rijk en alle menschen zijn voor hem bevreesd. Ook het volk is rijk; zij zullen dus veel kunnen opbrengen. De belasting is in rejalen, en dit omdat Ki Adjar mij witte uijen heeft voorgezet. Nog drie geslachten zullen na hem regeeren; dan zal na honderd jaar dat rijk ondergaan door eenen zeer hartstochtelijken strijd tusschen de familieleden om de erfopvolging.

In dezen tijd komen er zeevarenden op Java¹⁾ om handel te drijven; zij zullen zich mengen in den oorlog, het land sluiten zij van alle kanten in, eindelijk overwinnen zij en verdeelen het rijk (25). Een deel daarvan wordt tot Padjang teruggebracht en zal den naam dragen van Njâkrâ Wati Soerjâ (hs. III). Dit is het tijdperk „Sangkârâ“, want deze tijd zal in werkelijkheid onstuimig zijn. De belasting wordt betaald in geld en rejalen, en dit omdat ik op den berg Pandan ben onthaald geworden op melattibloemen. Als nu gedurende 60 jaar (een ander hs. zegt 100) vier koningen²⁾ over dat rijk zullen geregeerd hebben, zal er een tijd van verwarring aanbreken. De toorn van God zal over Java komen, de voorspoed van het land verdwijnt en zware rampen zullen elkander opvolgen. Gods toorn neemt van jaar tot jaar toe; de voorname lieden worden vervloekt, en het volk is behoeftig. De menschen kunnen niet met rust in hunne huizen wonen; daarom huizen zij langs en op den weg, en loopen maar over den passer (markt). De grooten zijn wreed tegen hunne minderen, en ook dezen worden slecht van aard. De waarheid is verdwenen, men spreekt slechts leugentaal. Oprechte lieden vindt men niet meer, en vele zijn beducht tot armoede te vervallen. Ook verliezen de vrouwen alle schaamte. De rechtspraak van den vorst is onzeker, weifelend en niet streng genoeg. Afwisselend is de belasting, die hij eischt, doch wordt steeds opgevoerd. Reeds zijn er eene menigte gouden krissen, buffels, koeijen, paarden, kalveren, wapens, pieken en dolken opgebracht. Het geld en de engelsche (?) duiten worden het land uitgevoerd, en als de oogsttijd daar is, vindt men niets, want

¹⁾ De schrijver doelt hier op de inmenging der O. I. Compagnie in de Mataramsche zaken.

²⁾ Zie allegorie 7, 8, 9 en 10.

het gewas is mislukt en de akkers overstroomd. Waar de vorst zich ophoudt is onzeker. Zijne bevelen zijn het volk tot verderf ¹⁾. Kortom de regeering deugt niet, het is alsof de duivels regeeren (26). Twee zeevarenden van hoogen rang (Pandji's), rijk en dapper (hs. II) zullen nu machtig worden op Java en het volk onderdrukken, doch daarna weder verdwijnen. De rampen nemen al meer en meer toe, en de slagen van het noodlot kunnen niet meer afgewend worden (hs. III). De bewegingen van het volk zijn onbestemd. Zij gaan van het noorden naar het zuiden en terug; eindelijk sterven zij zonder ter bedevaart te zijn gegaan. Slechte lieden plegen onophoudelijk straatroof, het zijn verstokte roovers. Maar nu is ook het einde van dat rijk nabij. Zon- en maaneklipsen, regen, wind, aardbevingen, windhozen en aschregens zullen ontstaan. De jaargetijden zijn in de war. Alom is er oorlog en opstand; gedurig veranderen de vijanden (de zeevarenden) van stelling. Zij worden zeer machtig; velen komen naar Java, en hunne stoutmoedigheid wordt steeds grooter. Dit een en ander zal plaats hebben, omdat op den berg Pandan het gastmaal is opgedragen door Njai Endang.

Doch dan, o mijn zoon Pagedongan, zal Si Tandjoeng Poetih verschijnen ²⁾. Hij zal een vorst zijn met een rein hart. Zijn afkomst is uit Mëkah en hij zelf is eene afstammeling van een der wali's Gods. Zijn naam (als vorst) is Radhen Amisan (28), en over de gansche aarde strekt zich zijne macht uit. Nu zal er geene boosheid meer zijn, alle menschen zullen als eene familie wezen. Die vorst zal slechts verlangen het volk voor te gaan in het aanroepen van Godsnaam, maar niet om legers aan te voeren; want God alleen zal als strijder optreden, Hij zal de vijanden verdelgen en zoo ook allen, die de goddelijke aanstelling van dien priestervorst zullen loochenen. Nu zal het recht zijn loop hebben. Ook wordt er vergiffenis en genade geschonken en de vorst zal langmoedig en rechtvaardig zijn. Hij zal de goederen van de bevolking weigeren aan te nemen, want zijn streven is niet om schatten te verzamelen, doch om de belangen zijner onderdanen te behartigen. Slechts één dinar (f 5 à f 6) zal hij van vier bouws grond heffen. Dit zal

¹⁾ Waarschijnlijk doelde de schrijver hier op Pakoe Boewânâ II 1722—1749 A. D.

²⁾ Over Si Tandjoeng Poetih, Eroe Tjâkrâ en Ratoe Adil, leze men aantekening 27. Zie ook allegorie 15.

plaats hebben, omdat ik op seroenibloemen hen onthaald geworden op den berg Pandan. Welvaren zal er in het gansche land zijn, en het volk zal zich tevreden gevoelen. Het zal geene moeite hebben om voedsel of kleederen te verkrijgen, want goedkoop zijn de kleederen, en goedkoop het goud. Ook zal er veel goud van den overwal naar Java gebracht worden. Bedrog heeft er niet meer plaats, en zonder dat er patrouille is, hebben toch geene diefstallen plaats; de dieven verdwijnen echter niet door eenig toovermiddel, doch omdat ze door dien prietervorst getuchtigd worden. Want hij is ontzaginsboezemend en ieder is voor hem bevreesd. Wie slecht is, zal door iedereen gemeden worden; daardoor verdwijnen de straatroovers; den dobbelaars loopt het geluk tegen, de boosaardigen vluchten naar het woud; ten slotte komen zij naar de moskee, getroffen door den vloek van den Allerhoogste, daarna zullen zij zich bekeeren, vreezende de wraak van God. En de naam van dien vorst zal zich tot buiten het rijk verbreiden. Hij zal zijn als goelâ drânâ en gelijken op de kenongâ. Geene schatten treft men in zijn paleis aan (29), want groot is zijne mildheid en gunstbetoon aan het volk, ja, aan alle menschen der geheele aarde. Bedelaars zijn er nu niet meer. Hij heeft ze allen bij elkander gebracht om hun voedsel en kleederen en woning te geven. Dagelijks schenkt hij hun zijne weldaden, en door de hulp van God worden allen voorspoedig en gelukkig. Gaarne volgen zij zijne bevelen, en ieder bemint hem. Als glanzende edelsteen en zijn zijne bevelen; ook schamen zij zich niet meer voor elkander, daar allen oprecht van hart zijn, zoodat de vorst hun uit medelijden vergiffenis schenkt (30).

Deze vorst wordt genoemd Tandjoeng Poetih. Bij zijne verheffing hebben er geene moeilijkheden plaats (31) en hij zelf is behoeftig. Doch ook niet op eens wordt hij tot vorst aangesteld. Eerst geschiedt dit door God in het geheim (eig. alleen met medeweten van God), daarna zijn er nog vele bezwaren te overwinnen en hinderpalen weg te ruimen, want een groot gedeelte van het volk draagt geen kennis van Gods wil. Nu zal er niets meer geschieden dat kwaad is; overal heerscht er vrede en rust. Ook het volk voelt zich aangenaam te moede en waar vroeger onbestemdheid was, daar heeft men nu geluk. De bevelen van den vorst zijn in overleg met het volk, zij worden getrouw nagekomen, en mocht er nog verzet zijn, zoo wordt dit door geheime maatregelen tegengegaan. God heeft

alles zoo vooruit beschikt (32). Daarna zal die vorst en zijne residentie verdwijnen, en het tijdperk „Angkara Moerkå” breekt aan. Nu zal er regeeringloosheid zijn op het eiland Java. Vaste wetten zijn er niet, de boepati's strijden om den voorrang, en vele menschen zullen moeielijkheid en ergenis hebben. Dan wordt tot vorst verheven Eroë Tjåkrå (33), bijgenaamd Asmårå Kinkin. Hij is een afstammeling der wali's en zal tot priester-vorst verheven worden (34). Hij heeft twee residentien, één in Arabie en één te Ketonggå, gelegen tusschen de beide rivieren (Solo- en Kediri-rivier?) in Kediri (35). De vloek van God over Java wordt nu opgeheven; en het land zal zeer welvarend worden. Al de staatsdienaren zullen voor hem beven, en zijne bevelen nakomen; het volk voelt zich aangenaam te moede, want ook de belasting zal zeer weinig zijn. Aan ieder zal hij vergiffenis schenken, want zijne goedertierenheid voor het volk is zeer groot; hierom en om zijne heiligheid zal ieder tot hem spreken, als tot een vader en moeder. En niemand van het volk zal aan iets gebrek hebben, want de vorst is zeer mild, en geeft aalmoezen bij dag en bij nacht. Den bedelaars geeft hij eten, kleederen en woning; er zijn er echter niet meer dan zeven duizend, die begunstigd willen worden. En hij zal weigeren van iemand geld aan te nemen of zich schatten te verzamelen (29). Ook zal er geen leugentaal zijn, en daglooners noch andere menschen spreken geene valsche getuigenis meer. Niets wat slecht is zal er nu nog op Java gebeuren, want alle menschen zullen rein van hart zijn. De roovers zoowel bij dag als bij nacht verdwijnen. Zij bekeeren zich allen tot God, en door die verootmoediging worden zij verheven. Het geheele volk vreest door den vorst berispt te worden, en allen hebben eerbied voor hem (36).

Zoo zal de wil van den Allerhoogste zijn. En al de vorsten van den overwal zullen zich voor hem komen nederbuigen, niet omdat zij in den oorlog onderworpen zijn geworden, doch om hem de opbrengst van hun land en schatting aan te bieden. Deze opbrengst zal verdeeld worden onder het volk (37) en al de menschen in het rijk zullen daarmede begiftigd worden, zoodat er in stede van gebrek overvloed zal zijn.

Gedurende honderd jaar zullen nog twee geslachten over dat rijk regeeren; dan ontstaat er tweespalt, en het zal door een ander vervangen worden. De vorst van dit nieuwe rijk heeft zijne residentie in het midden van Oengkarang Bajoe (Oena-

rang?) (38), ten noorden van het gebergte Paleoâ (de Prahoe). Nog een ander rijk zal hij hebben, te weten dat van Madura. Dit is het tijdperk „Mâdjâ Moelja”. Honderd jaar daarna wordt de residentie verplaatst naar het Oosten, zijnde het rijk Kapanassan (wellicht het Malangsche) ten Westen van de rivier Tjemara. Ook dit rijk zal verdwijnen na een dertigjarig bestaan en vervangen worden door een ander, dat gelegen is ten N. O. van den berg Indrâ Kilâ (het Bangilsche), om op zijne beurt na 50 jaar plaats te maken voor een rijk te Tambelan. En als dit laatste dertig jaar bestaan zal hebben, dan zijn de honderd jaar (eig. 110) vervuld voor die drie rijken (39). Nu breekt het tijdperk „Soemendi adisati” aan (hs. d. H. noemt het Soemedang). De in dien tijd levende vorst is een afstammeling van Eroe Tjakra. Zijn rijk ligt ten Oosten van de rivier Ngoempak en ten Westen van Těmbajat (residentie Samarang); het gebergte (waarschijnlijk in de nabijheid des schrijvers) zal het tot zuidelijke grens hebben. Dit is het rijk Waringin Roeboeh, waarvan de residentie Martalaja (Ngasartalaga) heet. De regeering van dien vorst zal zeer voorspoedig zijn, overal worden zijne bevelen geëerbiedigd. En als nu nog drie geslachten over dat rijk zullen geregeerd hebben, zoo zal de tijd van bestaan honderd jaar geweest zijn. Nu breekt voor Java weder een tijd van verwarring aan. Er is geen vorst meer, daar alle boepati's zelf willen regeeren (40). Deze verwarde staat van zaken komt den Koning van Pringgi ter oore (41).

Deze nu doet een vijandelijken inval met een leger dat vanwege de menigte niet geteld kan worden. Het gedruisch, dat die krijgslieden maken gelijkt op dat, als de vloed opkomt. Al de boepati's zal hij achtereenvolgens in den strijd ontmoeten en ze allen overwinnen, want geen hunner is tegen hem bestand. Ook moeten hunne legers onderdoen voor de macht van dien vorst, want zijne kracht is als die van een stier. Geheel Java wordt ten slotte veroverd. Komen er mensen van den overwal handel drijven op Java, zoo worden zij uitgeplunderd. Met gestreugheid tegenover de inlanders heerscht die vorst over Java, en doet hun zijne overmacht gevoelen. Eenmaal 's jaars keert hij naar Pringgi terug en neemt dan een aantal huisgezinnen mede, die hij zich als schatting laat opbrengen, terwijl hij van *zijn* land menschen naar Java zendt. Deze overrompeling en onderdrukking komt eindelijk ter oore

aan den verheven vorst, den Boepati van Ngroem. Hij is zeer vertoornd en laat dadelijk zijn patih roepen. Nu zegt hij: „Patih, ik verneem daar, dat het eiland Java veroverd is geworden door de lieden van het eiland Pringgi, en dat zich daar een hunner tot vorst heeft opgeworpen. Doch deze heeft mij nog niet als zijn heer erkend, noch zijne opwachting gemaakt; bovendien brengt hij daar alles in verwarring, plundert de kooplieden uit en voert de bewoners gevankelijk weg naar Pringgi, elk jaar wel 1000 man. Het eiland Java echter is mijn eigendom. Mijne voorvaders waren het, die daar eene volkplanting gesticht hebben hebben. Maar nu hebben anderen zich zonder mijne vergunning dat land toegeeigend. Al de boepati's zijn reeds verslagen in den oorlog, en geene schatting wordt meer opgebracht. Daarom zullen wij ons tot den oorlog gereed maken. En gij, patih, vertrek onmiddellijk naar Java, neemt een groot aantal menschen mede, en verjaag die Pringgiërs. Bieden ze wederstand, zoo roei hen uit, totdat er niet een meer overblijft, en gij, kom niet terug voordat ge hen allen verdreven hebt.” De Patih rust nu aanstonds een leger uit van 400000 man, die in 2000 vaartuigen ingescheept worden (42). Hiermede gaat hij naar Java, en omringt het land aan vier zijden. In het noorden bij Tagal doet hij 100000 man ontschepen, een even groot getal te Blambangan in het oosten, te Sarisig in het zuiden en te Bantam in het westen, terwijl de 2000 vaartuigen de kusten blokkéren. Steeds komt er van Ngroem versterking, die zich bij het leger op Java aansluit. Als nu het geheele leger geland is, dan zal de verdelingsoorlog een aanvang nemen. Alle Pringgiërs zullen omkomen en hunne lijken worden in de rawa's geworpen, totdat die geheel gevuld zijn. De krijgsoperatie is als volgt. Het leger van Sarisig in het zuiden trekt oostwaarts eerst naar Karang Bolong, dan naar Rémbél, van daar naar eene plaats ten zuiden van Pânârâgâ, totdat het Larag Panggoel bereikt. Het leger te Blambangan trekt westwaarts, en dat van het westen oostwaarts, totdat zij bij Rémbél zich met elkander vereenigen. Ten slotte trekt het noorderleger te Tagal oostwaarts tot aan Grissé. De geheele krijgsmacht is aldus over Java verspreid. Na vele overwinningen betrekken zij hunne kwartieren. De eerste legerafdeeling vestigt zich te Dëmak, eene andere te Cheribon, de derde te Soerabaja, de laatste te Sarisig. Over het geheele leger voeren vier boepati's met vijf patih's bevel. Ieder boepati heeft

10000 (elders 100.000) mantris, 5000 koloms (?) en 200 klijons onder zich. Zonder nog de hulpbenden is reeds het leger vanwege het groote aantal menschen niet te tellen. Nu komen die boepati's te zamen om raad te houden; zij besluiten den vorst van Ngroem in kennis te stellen, met hunne overwinning en met de verdelging van alle Pringgiërs. Afgezanten gaan naar Ngroem, en bij hunne aankomst bieden zij de schriftelijke kennisgave van den Patih den vorst aan. Deze denkt over de zaak na, en gelast dan den gezanten naar Java terug te keeren. Na eene reis van zeven maanden komen zij behouden aan, en maken dadelijk hunne opwachting bij den Patih. Dan zullen zij zeggen: „het bevel van den vorst van Ngroem aan u, Patih, is: stel dadelijk een vorst aan over het eiland Java, en keer dan met het leger terug“. De Patih sticht daarop eene residentie in Kediri, ten westen van het gebergte Sěmpoerā, en onder den naam van Praboe Asmārengkoeng stelt hij daar eene afstammeling van het vorstelijk geslacht van Waringin Roeboeh tot koning aan. De nieuwe koning is echter nog een knaap van twaalf jaar. Hij heeft altijd rondgezworven en is onder het volk opgevoed, daarom blijft de Patih nog drie jaar op Java, om in naam des konings het land te besturen. Nu heeft de bevolking geene vrees meer, zij gevoelt zich onbekommerd. Al wat gekocht wordt is goedkoop en al wat geplant wordt groeit voorspoedig op ¹⁾. Na ommekomst dier drie jaren vertrekt de Patih met zijn geheele leger. De Blambangansche troepen trekken het eerst op, en vereenigen zich dan te Sarisig met het hoofdleger. In drommen rukken zij nu gezamenlijk naar het westen op, en varen over den Oceaan naar Ngroem terug. Van de zuidkust vertrekken 2000 vaartuigen, en van de noordkust ook 2000, die elkander bezuiden Bantam ontmoeten, en wel aan de grens van Waringin Poelang Bawang. Vereenigd nemen zij den terugtocht aan, en bij hunne terugkomst is de vorst van Ngroem zeer verheugd hen weer te zien.

Hiermede eindigt het verhaal van de voorspellingen van Djaja Bâja. Eenige hss. geven ons evenwel nog eene apocalyptische toegift (43). Als Java, zoo verhalen zij, nu 2100 jaar bestaan heeft, wijzen voortekenen van allerlei aard op een na-

¹⁾ Zie allegorie no. 16.

derend einde, waarin de opstanding der dooden zal plaats hebben. In Arabië wordt een levendige oorlog gevoerd tusschen Djomah Djoedjå en Dzabbatoel Arli; beide booze geesten aan de eene, en Iman Mahdi (een toekomstig profeet) en Moekamad (ook sultan Mohammed) aan de andere zijde. Nog zullen deelnemen aan dien strijd Oemar Ibnoe, Si Marmåjå en Nabi Kilib. Het zal een verwarde strijd zijn. Djomah Djoedjå is een reus; hij reikt tot aan den hemel, een uit den grond getrokken berg is zijn wapen, en hemel en hel kan hij omvatten. Nu komt van het westen de Topak (een booze geest), hij haalt alle bergen omver en rooft ten slotte de geheele aarde weg.

IV.

Allegoriën.

De gebeurtenissen, die na Djåjå Båjå's dood op Java zullen plaats hebben, zijn zinnebeeldig voorgesteld. Het zijn beeldspraken, die de schrijver gebruikt heeft, om de overgeleverde vormen dier voorspellingen in een nieuw kleed te stellen, ten einde ze aldus als oud en eerwaardig te doen voorkomen, en ze gemakkelijker toegang tot het onontwikkelde volk te verschaffen. Waarschijnlijk later aan de voorspellingen toegevoegd, zullen zij meer gediend hebben tot symboliseren en allégoriseren, dan om letterlijk te worden opgevat. Het aantal dier zinnebeelden is 16. Te beginnen met de rijken Djenggålå, Kediri, Singåsari en Ngoerawan en te eindigen met een toekomstig vorstendom, waarin slechts geluk en welvaart zal heerschen, zijn zij achtereenvolgens toegepast op de onder n° III vermelde voorspellingen, en wel voornamenlijk op die, waarin de opkomst of ondergang van een of ander rijk plaats vond.

De eenvoudigheid, eene hoofdvoorwaarde bij de allëgorie, laat wel te wenschen over, zoodat zij voor hen, die niet voldoende met de geschiedenis bekend zijn, moeielijk te begrijpen vallen. Om daarin te gemoet te komen heeft het zijn nut den loop der geschiedenis en der belangrijkste feiten uit Java's historieboeken aan te stippen; zoo doende verkrijgt de lezer een overzicht, hoe de gebeurtenissen met die allegoriën in verband moeten worden gebracht. De hoofdbron van deze verklaringen is zeker wel het daarover door Winter geschrevene, doch nog andere gegevens, vooral voor tijdperken en jaartallen, kunnen uit de reeds genoemde hss. geput worden.

De eerste luidt.

Tjatoer rânâ semoenné segârâ asat.

d. i. door het oorlogvoeren gelijken "de vier rijken eene opgedroogde zee; m. a. w. de vier rijken zullen zoolang oorlogvoeren totdat zij eene woestenij geworden zijn. Het zijn Djenggâlâ, Kediri, Singâsari en Ngoerawan (Bâwerno), bijgevolg de vier hoofdrijken, waarin O. Java te dien tijde verdeeld was ¹⁾. Door het aanhoudend oorlogvoeren zullen zij geoefende legers verkrijgen, en daar de krijg de voor-naamste bezigheid der ingezetenen is, zoo zal de landbouw verwaarloosd worden, en alle vertier ophouden. Hs. III geeft als jaartal voor den ondergang van dit rijk de Tjondrâ Sangkâlâ 1440 A. J. op. Volgens de chronologische berekening in den tekst zou het $\pm$ 1150 zijn; de anderen noemen 700 en 900. Wij kunnen echter aannemen, dat wat de drie eerste rijken betreft, zij onmiddellijk Mâdjâpahit voorafgingen, en dus hun ondergang op $\pm$ 1300 A. J. moet gesteld worden.

De overleverig zegt, dat Djaja Bâja's laatste afstammeling Djaja Lengkarâ, bij zijn dood $\pm$ 1100 A. J., het rijk onder zijne vier zonen, Soebrâtâ, Pârâ Djâtâ, Djâtâ Widhâ en Soewidhâ verdeelde ²⁾, waarvan ieder een der bovengenoemde landen verkreeg. Doch veten tusschen hunne nazaten veroorzaakten na honderd jaar den ondergang dier rijken. Hierdoor geraakte tevens de kolonie, die zich reeds vroeger in het Mâdjâpahitsche neergezet had, tot meer welvaart.

2.

Een dezer rijken, Djenggâlâ, was zonder twijfel ook het eerste rijk, dat wegens zijne nabijheid, door de in bloei toenemende kolonie Mâdjâpahit werd veroverd. Volgens de overlevering zou nu Koeda Laléjan, Djenggâlâ's laatste vorst, de rijksinsignes naar Padjadjaran overgebracht hebben, doch de ongerijmdheid dezer bewering is reeds aangetoond ³⁾. Padja-

¹⁾ De vorige rijken waren den schrijver wellicht te weinig bekend om er allegoriën van te geven.

²⁾ Vergelijk de voorspelling van Djaja Bâja, dat na hem nog twee geslachten zouden regeeren. Hageman (Gesch. v. Java dl. I blz. 9) maakt van vier vorsten melding.

³⁾ Brumund (J. F. G.) Verhandel. Bat. Gen. dl. XXXIII.

djaran echter was genoeg bekend bij den Oost-Javaan om stilzwijgend voorbij te worden gegaan, te meer daar het voor den babadschrijver van O. Java iets streelends had, zulk een machtig rijk uit het alom bekende Djenggålå te doen voortkomen.

Toen nu Padjadjaran honderd jaar bestaan had, regeerde daar een vorst, Sri Pamėkas genaamd. Op dezen doelt Djåjå Båjå's 2e zinnebeeld.

(Padjadjaran) gondå kėntir sėmoennė gadjah
pėpėkå;

d. i. De door den stroom medegevoerde geur van den vorst van Padjadjaran gelijkt op eenen olifant, die onbehoedzaam is, m. a. w. door de onbehoedzaamheid van den vorst van Padjadjaran wordt hij als door den stroom medegesleurd (44). Te weten: nadat genoemde Koeda Lalėjan gestorven was, volgde Praboe Moending Sari hem op; daarop volgde Radja Galoe, en na dezen Praboe Moending Wangi Sri Pamėkas, genaamd. Behalve verscheidene echte kinderen had Pamėkas ook een' natuurlijken zoon, die Sijoeng Wannårå heette. Bij zijne geboorte voorspelden de sterrewichelaars dat hij een vijand van zijn land zou worden, zoodat zijn vader, hiervoor bevreesd, een biesen kistjen deed maken, waarin hij hem de Krawangrivier liet afzakken. Doch Kjai Boejoet vond hem en voedde den knaap op, die groot geworden zijnde uit eigen beweging te Padjadjaran terugkwam. Aan het hof werd hij echter met minachting behandeld, waarop Sijoeng Wannårå, hierover wraak willende nemen, eene ijzeren ark liet bouwen, en zijn vader overhaalde, daarin tot herkrijging zijner jeugd plaats te nemen. De vorst voldeed hieraan, maar werd nu door zijnen zoon in die ark opgesloten, waarna hij hem eveneens de Krawangrivier liet afzakken tot aan de plaats, waar Sijoeng Wannårå en zijne makkers hunne hutten gebouwd hadden. De onbehoedzaamheid van den vorst wordt nu hier bij een achteloozen olifant vergeleken (liman pėpėkå), terwijl gondå kėntir wijst op de omstandigheid dat Padjadjaran beroemde vorst, Moending Wangi, de Krawangrivier afdrijft (44).

3.

De oudste der echte zonen van Sri Pamėkas was Tandhoeran, die door het verraad van zijn stiefbroeder Sijoeng Wannårå

genoodzaakt was de vlucht te nemen. De overlevering laat hem het rijk Madjapahit stichten.

Over dit land nu hebben vijf, volgens andere kronieken 6, 7 of 8 vorsten geregeerd, waarvan de laatste, wiens naam reeds vroeger is genoemd, de machtigste was. Op hem heeft dan ook de 3e allegorie betrekking.

Matjan galak səmoenné tjoerigå kěntoel.

d. i. de ongetemde tijger gelijkt op een stompen kris, m. a. w. het volk van den vreesinboezemenden vorst heeft den moed verloren; zij kunnen niet meer aanvallen, en de omliggende rijken de scherpte des zwaards doen gevoelen. Zijn leger was wel onoverwinnelijk, doch toen hij naderhand in macht te kort schoot voor den vijand, had hij zoodanig alle vassalen en bloedverwanten tegen zich ingenomen, dat op hunne hulp niet meer te rekenen viel. Een gevolg hiervan was, dat vijandige en naar onafhankelijkheid strevende vassalen hem de scherpte van hun zwaard deden gevoelen, waardoor ten slotte het rijk Madjapahit door de oproerige boepati's, die de godsdienst als schild gebruikten, doch voornamelijk door zwakte en wanbestuur in elkander stortte (46). De laatste vorst werd vermoord of redde zich door de vlucht, zoodat het land in handen der voormalige leenheeren viel, die nu eenigen tijd zelfstandig konden heerschen.

4.

Van deze verschillenden verhief die van Dėmak, Kjai gėdé, later Sultan Raden Patah zich boven zijne mede-boepati's. Zijn gebied strekte zich welhaast uit van Cheribon tot Pasoeroean; in Oost-Java hielden nog de vluchtelingen van het Madjapahitsche rijk stand, en de aan de zuidkust grenzende landen namen geen deel aan de gebeurtenissen van dien tijd. De oorlogen, die Raden Patah in vereeniging met andere boepati's voerde tegen zijne nog niet Islamitisch geworden landgenoten, gaf aanleiding tot het 4e zinnebeeld.

Tjangkrāmā poetoeng kang watang
of

Loenga prang poetoeng watangngé.

d. i. ten oorlog trekkende breekt zijne speer, m. a. w. toen de sultan van Dėmak oorlog voerde met Madjapahit, sneuvelden velen van zijne medgezellen. In dien dusgenaamden godsdienstoorlog namelijk riep Raden Patah al de dipati's van Java om

zich heen. De watang heeft betrekking op de wali's, zijne medgezellen. Doch daar in dien oorlog velen dezer lieden omkwamen, hetzij in den strijd, hetzij door ziekte, zoo wordt dit ongeval bij eene gebroken speer vergeleken (47).

De vorst van Pengging in Midden-Java was met eene dochter van den laatsten vorst van Mâdjâpahit getrouwd, en had dus meer recht op den troon, doch Raden Patah liet hem vermoorden, zoodat de zoon van eerstgenoemde, Sabranglor, en na hem diens zoon Pangeran Trangânâ of Bintârâ de opvolgers waren. Deze werd te Soerabaja vermoord, waarop eene verbroekeling van het Dëmaksche rijk plaats had. Mas Karèbèt, eerst Djâkâ, later Kjai gëdé Tingkir, een zoon van den vermoorden vorst van Pengging, en gehuwd met de dochter van Tranggânâ werd vorst van Pengging, nu Padjang genoemd, en verkreeg de rijks-sieraden, waardoor hij een zeker gezag over zijne mede-boepati's bewam.

5

Nadat hij de heerschappij verkregen had, over de landstrekken, die vroeger aan Dëmak onderhoorig waren, deed hij in al zijne grootheid eenen tocht naar Grissé, vooreerst om den daar aanwezigen priester als hoofd der godsdienst te begroeten, ten anderen om zich door hem als vorst van Java te laten bevestigen. Met terugblik op dezen tocht en op de korte regeering van Padjang's vorst doelt het 5e zinnebeeld.

Këkésahan datan kongsi, babasahan, kasêlak
kampoehé bédah.

d. i. zijne regeering (loopbaan) als vorst zal niet van langen duur zijn, want plotseling scheuren zijne staatsie-kleederen; m. a. w. de regeering van den vorst van Padjang zal niet lang duren, want spoedig zal zijn rijk veroverd worden (48). Het rijk Padjang bestond dan ook niet lang, want een vassaal van Padjangs vorst, Ingabéli Soetâ Widjâja, bijgenaamd Sênopati, scheurde zich van dat rijk af, en werd, onder den naam Kjai gëdé mataram, heer van de landstreek Mataram.

6.

Padjang zelf kwam langzamerhand geheel onder Mataram, waarheen nu ook de rijks-insignes werden overgebracht.

Babasahan = staatsie kleed

Over Sénopati is hierboven reeds een en ander gezegd. Daarop, op zijne verovering van Padjang en op zijne vroomheid doelt:

Soerǎ kalpǎ sěmoenné lintang sinnipat.

d. i. door zijne dapperheid en zijne deugd gelijkt hij op eene ster, die bij dag gezien wordt (morgenster); m. a. w. Panembahan Sénopati, boven al zijne tijdgenooten uitmuntende in dapperheid en in deugd, gelijkt op eene ster die nog schittert, als de glans van de anderen reeds voor het zonlicht verbleekt is. Dapper was hij in den strijd; men zag dit aan zijne verovering van Padjang, en vroomheid werd hem toegekend, dewijl hij, daar hij slechts een klein leger bezat, op de hulp van God vertrouwde en daardoor dan ook de overwinning verkreeg. Sénopati, de stichter van het rijk Mataram, stierf in 1601, waardoor een felle krijg tusschen Dėmak en Mataram ontstond, willende het eerste rijk weder de suprematie over Java terug erlangen. Alle omliggende staatjes trokken partij totdat ten laatste Dėmak door het Mataramsche leger ingesloten, doch afgeslagen werd. Senopati namelijk had twee zonen Pangeran Poegěr en Mas Djolang, waarvan de oudste, Poegěr, over Dėmak regeerde, toen Mas Djolang in Mataram op den troon kwam. De uitgebroken oorlog was dus een broederkrijg, die echter door de verovering van Dėmak en verbanning van Poegěr in 1604 eindigde. Mas Djolang (49) en na hem in 1613 sultan Agoeng (†1646) werden nu alleenheerschers over Java. Op deze twee vorsten heeft het

7^e

zinnebeeld betrekking.

Kěmbang sěmpol sěmoenné Satrija sěrban
of

Kěmbang sěmpol sěmoenné lěbé kěkětoe.

d. i. de beide Sěmpolbloemen gelijken op priesters, die de godsdienst beoefenen (50), m. a. w. gelijk aan twee sěmpolbloemen zijn de twee vorsten, die de godsdienst handhaven. Want niet-tegenstaande hunne onophoudelijke oorlogen verzuimden zij niet, zich ook met godsdienstzaken te bemoeien. De geschiedenis van Sultan Agoeng is genoeg bekend uit zijne oorlogen met de Compagnie. Zijn opvolger was Praboe Adhi Mataram, die het eerst den titel Mangkoerat aannam (1646 A. D.). Hij wordt ons afge-

*sěmpol- bloem 1/2 bloem
2 = twee bloem*

maald als een bijzonder wreed vorst. De moorden, die hij liet begaan, waren talloos; een opstand, waarvan Troena Djaja de ziel uitmaakte, was hiervan het gevolg. De troepen der Compagnie, door den sultan te hulp geroepen, versloegen wel de opstandelingen (1677), doch Troena Djaja zond eene legerafdeeling uit zijne residentie Kediri naar Mataram, waarop de sultan de vlucht nam. Hierop zinspeelt

8.

Kalpā sroe sēmoenné kenākā poetoeng
of

Soennan soemaré tēgal, kalpā sroe kēnākā poe-
toeng, adēggé soenan mangkoerat.

d. i. de hartstochtelijke boetvaardigheid van Soenan Mangkoerat gelijk op een afgebroken nagel, m. a. w. de Soenan Mangkoerat, die te Tegalareom begraven ligt, verloor niet-tegenstaande zijne aanhoudende boetedoeningen alle hoop op hulp en redding.

Te weten: Mangkoerat, die naar het Banjoemasche gevlucht was, bemerkte al spoedig dat hij noch van de Compagnie, noch van eenig boepati meer bijstand te hopen had. Kort daarop overleed hij, en liet nu zijn zoon, den Kroonprins, beloven, hem op eene plaats te begraven waar geurig land was. Zijn lijk werd daarop te Pasarejan bij Tagal begraven, van daar dat hij den naam van Sultan Tagalareom verkreeg (1677). Eene laatste raadgeving van den Sultan aan zijnen zoon was om de hulp der Compagnie in te roepen tot herovering van zijn verloren rijk. Hij deed zulks en werd onder den naam van Amangkoerat I tot Sultan uitgeroepen (1677).

9.

De omzwervingen van Amangkoerat met zijnen vader, en na diens dood met zijn lijk, worden door de volgende allegorie uitgedrukt:

Lajon kéli sēmoenné satrijā brongtā.

d. i. gelijk een lijk, dat met den stroom mededrijft, is de ouderlievende vorstenzoon. m. a. w. zooals een lijk zich laat medevoeren, zoo volgt zonder tegenspraak Amangkoerat I zijnen vader Sultan Tagalareom (51).

10.

Nog twee jaren duurde het alvorens de opstandelingen verdreven waren, en nog twee, voordat de rust genoegzaam hersteld was. Amangkoerat I, onder wien de opstand van Soerapati plaats had, stierf in 1703 (A.D.). Na eenig geschil over de opvolging werd de broeder des overledenen, Poegër, met den titel van Pakoe Boewânâ I op den troon geplaatst. Deze was echter reeds vrij bejaard, en hierop zinspeelt

Kakëndëng semoenning lambang, kënjâ
moesonni lëmbah
of

Goenoeng këndëng sěmoenné kënjâ moesonni.
d. i. de bergketen gelijkt op eene maagd die kapas zuivert (kaardt). m. a. w. de handelingen van den vorst, bij zijne troonsbeklimming reeds oud van dagen (bergketen), gelijken op die van een kind. Het kaarden of kapas zuiveren namelijk wordt aan kinderen opgedragen, en daar deze gaarne hunnen tijd verbeuzelen, zoo wordt ook Pakoe Boewânâ I bij zulk een kind vergeleken. Met dat al bleef hij nog 16 jaar aan de regeering en liet in 1619 aan zijnen oudsten zoon Amangkoerat II het rijk na, dat nu volkomen rustig was. Zijne kortstondige en onbelangrijke regeering wordt teruggegeven door

11.

Rârâ nglikassi loenggadoeng
of

Loenggadoeng sěmoenné rârâ nglikassi (52).
d. i. de loot van de gadoengplant gelijkt op eene maagd die haspelt (die garen op den haspel windt); m. a. w. De handelingen van Amangkoerat II bepalen zich tot het bevredigen zijner zinnen.

Deze allegorie dient min of meer in tegenstelling met de vorige. De handelingen van den vorst, hoewel vastberaden en schrander, wegen niet op tegen de moeilijkheden, veroorzaakt door zijne voorliefde voor het vrouwelijk geslacht. Bijzonderheden worden hierover echter niet medegedeeld. In 1719 op den troon gekomen, werd hem het rijk door verscheidene prinsen van den bloede betwist, totdat in 1720 de Compagnie ter hulpe kwam.

Door de gevangenneming van Poera Bja in 1723 eindigden deze verwikkelingen, en tot zijn dood in 1727 kon nu Amangkoerat II in vrede regeeren.

12.

Zijn zoon Pakoe Boewana II volgde hem op. Eerst onder voogdij, daarna zelf regeerende, deed hij zich in den beginne als dapper en onversaagd kennen, doch allerlei ongelukken troffen hem, waartoe de tijdsomstandigheden ook ruimschoots het hunne bijbrachten. Vooreerst de twist met zijn meer in aanzien zijnde broeder Mangkoe Boemi, daarna de na den bekenden Bataviaschen moord in 1740 gevluchte Chinezen, waarvan velen tot het mohammedaansch geloof overgingen en zich onder de bevelen van Pakoe Boewana stelden, om de Compagnie uit de strandposten te verdrijven. Werkelijk gingen zij tot vijandelijkheden over. Met behulp echter van den pangeran van Madoera werden de troepen van Pakoe Boewana, door Compagnie's krijgsvolk verslagen, doch de vorst zelf weder als vriend aangenomen tegen afstand van al de landen aan het noorderstrand gelegen (1741). De Chinezen ziende, dat zij door Matarams vorst verlaten waren, verdreven hem uit Kartasoea. Op zijn verzoek kwam de Compagnie weder te hulp, waarna hij na een aantal verwikkelingen en gevechten in 1743 weder op den troon geplaatst werd.

Op een en ander doelt de allegorie:

Gadjah ameta semoenne tengoe lelaken.

d. i. de woedende olifant gelijkt op eene zich parende bladluis; m. a. w. de door alle boepati's gevreesde Pakoe Boewana II verzoekt, in nood geraakt zijnde, hulp aan anderen, en zooals de eene bladluis met de andere paart, vereenigt hij zijne strijdkrachten met de hunnen.

13.

Dan door de herstelling van Pakoe Boewana II waren de onlusten nog niet gedaan. Nog steeds verzette zich Mangkoe Boemi met een aanhang van Javanen en Chinezen tegen zijnen wettigen vorst, doch toen deze in 1749 overleed en hij bij laatste beschikking vrijwillig afstand gedaan had aan de Compagnie van alle zijne rechten op den troon van Mataram, stelde de Compagnie Pakoe Boewana III als wettigen erfgenaam van

den overleden vorst en tot heer van Mataram aan. Daar evenwel de twist met Mangkoe Boemi hiermede niet geëindigd was, en deze steeds doorging met onrust te stoken, verdeelde de Compagnie het Mataramsche rijk in twee deelen Soerakarta en Djokjokarta (1755). Hierop hebben de drie volgende zinnebeelden betrekking.

1°. Pandji roro sěmoenné Padjang Mataram.

d. i. als twee verschillende vaandels zijn Padjang en Mataram: m. a. w. de rijken Padjang en Mataram, of wel Djokjokarta en Soerakarta verkrijgen ieder een afzonderlijk vorst.

2°. Rårå ngangsoe anoetoetti, kenjå, pidjër
atoekar,
of

Rårå ngangsoe, rondå roro noetoetti, pidjër
atoekar.

d. i. de maagden putten water, twee weduwen verontrusten haar, en denken om niets anders dan om met haar te twisten.

3°. Rondå ngangsonni, loro loro anoetoetti,
påda atoekar.

d. i. er zijn twee weduwen, beiden verontrusten en bestoken elkander (53).

De 2^e heeft betrekking op de vlucht van Mangkoe Negårå of Mas Saïd, die eerst met Mangkoe Boemi vereenigd, daarna zijn vijand werd, en voor hem vluchten moest. Solo en Djokjo worden hier bij weduwen en de edellieden, die uit het land gevlucht zijn, doch achtervolgd worden, bij maagden vergeleken. De 3^e doelt op de vijandschap tusschen Pakoe Boewånå III en Mangkoe Boemi, die beiden bij weduwen worden vergeleken.

14.

Met deze splitsing was de rust op Java voor een tijd lang hersteld. Pakoe Boewånå III stierf in 1788 en werd opgevolgd door Pakoe Boewånå IV. Bij de gedurende zijne regeering gewichtige gebeurtenissen, die te Batavia voorvielen, vond men geene gelegenheid aan Mataram te denken, waar beide Sultans eene vrij dubbelzinnige houding aangenomen hadden. Door Daendel's gewapende tusschenkomst en door de afzetting van Djokjo's Sulan in 1810 werd wel eene uitbarsting voorkomen, doch toen in het volgende jaar de beide Sultans de kans

schoon zagen, verbonden zij zich om met behulp der Sipoy's de Europeanen te verdrijven; de aanslag mislukte en de als zoodanig aangewezen hoofdleider Mangkoe Boemi werd verbannen. Hierop doelt

Tan kobër apapaès amangoen sinjdjang (54)
d. i. er is geen gelegenheid om de sarong aan te doen of te rangschikken; m. a. w. wegens de vele verwickelingen ontbreekt de gelegenheid de zaken des lands te regelen.

Die regeling van zaken bleven commissarissen-generaal voorbehouden. De wensch van Mataram's vorsten om zich onafhankelijk te maken duurde niettemin voort, waardoor ten laatste onder Dipå Negårå, dat wat jaren lang bij wenschen gebleven was, tot handelingen overging. De daaruit voortvloeiende oorlog doet ons de

14e

allegorie kennen.

Prabtanné kākålå bëndoe ing Samarang lan
Těmbajat.
of

Kålå bëndoe sěmoenné Samarang lan Těmbajat.
d. i. door den toorn (van Dipå Negårå) brak de oorlog tuschen de Hollanders en Javanen uit. Samarang wordt hier bij de Hollanders en Těmbajat bij de Javanen vergeleken. Dit Těmbajat echter niet te verwarren met het rijk Waringin Roeboeh, waarvan hierboven gesproken werd.

De allegorien voor de werkelijk plaats gehad hebbende feiten nemen hiermede een einde.

De

15e

Tandjoeng Poetih semoenné poedak sinoempat.
d. i. de witte lanspunt (of hij, die een rein hart heeft) gelijk een nog niet ontloken poedakbloem, doelt wellicht op het einde der verwarring, die, volgens de profetie, na Dipå Negårå ontstaan zoude. Over Tandjoeng Poetih is bereids een en ander gezegd, en over de onzekerheid die bestaat of deze dezelfde is als Eroe Tjåkrå. Zie men de aanteekening n° 27.

Waarschijnlijk heeft de eerste opsteller dezer geschriften bedoeld dat de

16e

allegorie op Eroe Tjakra moet slaan.

Zij luidt:

Gandroeng-gandroeng ing loeloeroeng, andoeloe
gëloeng kékëndon, kris paroeng tanpå karjå, ëdollën,
toekoknå oelëngngoelëng tjampoer bawoer
of

Gandroeng gandroeng loeroeng gëdé. doeloe gëloeng
kékëndonan, kris paroeng oeroepnå oelëngngoelëng
tjampoer bawoer, ér goelå loemakjeng karjå.

d. i. langzaam (uit verliefdheid) gaat men over den grooten
weg, alleenlijk oogen hebbende voor de losgeraakte haarwong
(de loshangende haren der vrouwen). De krissen hebben geene
waarde meer, en zijn ook tot niets nut; men houdt zich slechts
bezig met onder elkander bloemen te koopen en te verkoopen.

Deze gouden eeuw zal dus waarschijnlijk na honderd jaar aan-
breken. Het zal een zeer voorspoedige tijd zijn, waarin geene
ongeregeldheden, slechts overal vreugde zal geschieden. En zoo
sommigen dan ook al verdriet hebben, het zal minder zijn uit
angst voor rustverstoring, dan wel omdat huune liefde voor het
schoone geslacht niet op eene hun bevredigende wijze wordt
beantwoord.

V.

Een onderzoek naar den schrijver dier voorspellingen, en den
tijd waarin zij geboekt zijn, zoomede naar de waarde, die deze
geschriften voor de inlandsche bevolking hebben, kan tot besluit
hier nog eene plaats vinden. Wij hebben reeds gezien dat aan
Djaja Bâja, zoo als de overlevering die $\pm$ 1000 A. J. te Dâhå
laat leven, de alom bekende profetiën niet kunnen toegeschreven
worden. De samenstelling daarvan heeft later plaats gehad, en
enkele uitdrukkingen geven ons een leiddraad aan de hand om
dien tijd te bepalen.

Vooreerst wordt er steeds gewag gemaakt van het betalen der
belasting in pitjis. Hageman in zijne Geschiedenis van Java meldt
hierover (Dl. I, blz. 114): „De eerste koperen inlandsche munt-
stukken of duiten werden op Java in 1590 te Bantam door de
„Chinezen ingevoerd. In 1659 werden deze duiten — pitjis ge-
„naamd — eerst te Mataram bekend.” Dat de Chinezen die

reeds veel eerder dan 1590 ingevoerd hebben is waarschijnlijk, doch tevens is het mogelijk dat zij niet vóór 1659 in Mataram, en dus tijdens de regeering van sultan Tegalaroem ingevoerd werden. De schrijver heeft dus na dien tijd geleefd, en hiervoor pleit ook, dat er gewag gemaakt wordt van de komst der nakoda's (de Hollanders) op Java.

De voorspellingen en allegoriën volgen verder elkander geschiedkundig op, doch de eersten verliezen hun historisch karakter na de opsomming der vier vorsten die tot 1749 over Mataram geregeerd hebben. Dan, zeggen de schrijvers, komt er een tijd van verwarring, hetgeen in hunne geschriften niet het minst merkbaar is. De allegoriën loopen door tot op den opstand van Dipa Negarâ, zoo men althans het zinnebeeld: „Door zijn toorn brak de oorlog tusschen Samarang en Tëmbajat uit“ met den uitlegger op Dipa Negarâ wil toepassen. Men zou dus de vervaardiging dezer geschriften ± 1828 A. D. kunnen stellen, zoo niet Raffles (al is het dan ook ter loops) bereids melding van Djaja Bâja's profetieën gemaakt had, waaruit wij kunnen opmaken dat zij in het begin dezer eeuw reeds bestonden. Bij gevolg had de samenstelling plaats vóór het laatst der vorige eeuw, doch na den tijd, dat er een viertal vorsten over Mataram geregeerd hadden. Waarschijnlijk leefde de schrijver in eene periode, dat groote rampen het Mataramsche rijk troffen, en regeeringloosheid en verwarring algemeen was. Het verlangen naar een verlosser uit al die elende vloeide daaruit voort, zoodat ter wille van de bevolking de schrijver na een zeker aantal jaren, een vorst doet optreden onder den naam van Si Tandjoeng Poetih, die aan al de bekommernis, waaronder het volk gebukt ging, een einde zou maken. Door deze gegevens wordt ons de tijd tusschen 1740 en 1755 A.D. van zelf aangewezen. In dat jaar had de splitsing van Mataram in twee rijken plaats, en kwam daardoor aan de verwarring voor eenigen tijd een einde. De allegorie voor Pakoe Boewana IV en Dipa Negarâ zijn dus naderhand daaraan toegevoegd, om tijdens den opstand van 1825 aan de apocalypse bruikbaarheid te geven en gezag bij te zetten. Ook hieruit kan de verwarring verklaard worden, die omtrent de profeten der toekomst, de beide Ratoe's adil Si Tandjoeng Poetih en Eroë Tjakra heerscht. Immers men verwachtte Tandjoeng Poetih als rusthersteller in het midden der vorige eeuw, en Eroë Tjakra een honderd jaar later, doch daar eerst-

genoemde tot nu toe op zich laat wachten, zijn ook de gevoelens verdeeld, wie van deze twee het eerst aan de beurt ligt als vorst op te treden. Sommigen meenen dat Tandjoeng Poetih nog komen moet, anderen dat hij reeds geleefd heeft. Vrij zeker kunnen wij derhalve bepalen, dat de handschriften over de voorspellingen en allegoriën, voor zoover die in onze handen gekomen zijn, het produkt zijn van het vernuft van twee schrijvers, de een levende ± 1750 A.D., de ander ± 1828 A.D., waarvan gene, hoewel de beide ratoe's adil hebbende ontworpen, zich meer Si Tandjoeng Poetih, en de tweede Eroë Tjakra als naaste verlosser dacht.

Dat de eerste ontwerper Djaja Bâja als voorspeller dezer gebeurtenissen heeft aangewezen, en aan dien denkbeeldigen vorst eene levensbeschrijving heeft vastgeknoopt, behoeft ons niet te verwonderen. Om eene profetie of wet gezag zonder het volk te doen verkrijgen, heeft men ook andere profeten of wetgevers denzelfden kunstgreep laten gebruiken. Eenigszins met de geschiedenis van Java bekend, heeft de schrijver daarvan zoo goed mogelijk partij getrokken; en zoo hij al andere bescheiden geraadpleegd heeft, zoo hebben deze door tijdrekenskundige juistheid zeker niet uitgeblonken. De schrijver zelf was een geloovig Islamiet, bekend met de Mohammedaansche démonologie, was waarschijnlijk hadji en van goede afkomst (55). De vorst van Ngroem is naar zijne voorstelling de eigenaar van Java. Van dat Ngroem wordt, als eenmaal alles verkeerd uitloopt, hulp verwacht. Zijn vorst zal Java tot grooten bloei brengen, en de menschen eensgezind doen leven, totdat ten slotte Java van de aarde, of liever de geheele aarde zelf verdwijnt. Zulk eene leer, gepaard met verhalen van profeten en duivels vond in een tijd, dat niemand zekerheid had, of de volgende dag hem nog onder de levenden zou vinden gereeden ingang bij het volk. De onkunde en daaruit voortvloeiende lichtgeloovigheid van de bevolking had haar hoogste toppunt bereikt. Men dacht slechts, gedurende die aanhoudende verwickelingen en oorlogen, om het vege lijf te bergen, en de luttele have te bewaren. Troostrijke woorden, nuttige vermaningen, opwekken tot of versterking in het geloof, en ten slotte het wijzen op een aanstaand verlosser, waren even zoo vele zaken, die door de hoofden en bevolking gretig werden aangehoord, en waarmede de berichtgevers en voorspellers hun voordeel wisten te doen.

Waarschijnlijk datêren uit dien tijd nog een aantal andere godsdienstige geschriften, waarvan sommigen in een even eerbiedwaardig kleet zijn gestoken als het verhaal van Djâjâ Bâjâ. Trots al die geschriften kan men aannemen, dat Java in het midden en in het laatst der vorige eeuw door zedenbederf en politieke misslagen in het diepst verval verkeerde, en zonder twijfel hebben die geschriften, hoe buitensporig somwijlen ook, het hunne bijgebracht om de bevolking vatbaar te maken voor de sedert het begin dezer eeuw allengskens meerdere verspreide beschaving.

Uit het bovenstaande valt al licht op te maken dat de schrijver in den omtrek van Kartâ-Soerâ of Soerâ Kartâ gewoond heeft. Een drietal bewijzen kunnen hier nog voor aangehaald worden. Vooreerst dat de taal der handschriften met die van Midden-Java overeenkomt. Ten andere, dat bij de voorspellingen en allégoriën dat gedeelte van het Mataramsche rijk, waarvan na de splitsing Pakoe Boewâna vorst werd, het meest behandeld is. Ten slotte eindelijk zegt de schrijver zelf, dat het gebergte, in welks nabijheid hij zijn verhaal te boek stelde, de zuidgrens van het rijk Waringin Roeboeh zal uitmaken; volgens de bepaling der N. O. en W. grens zal dit wel het Oengarang-gebergte geweest zijn. Deze kwestie doet ook minder ter zake; van meer belang is het te weten welke waarde thans nog aan die geschriften toegekend worden. Dat, algemeen gesproken, de Javaan zeer gehecht is aan al wat uit vroeger tijd mondeling of schriftelijk tot hem komt, is genoeg bekend. Onder de hoofden heeft zich ongemerkt eene liberale partij gevormd, die, in tegenoverstelling der behouders, menige ook huishoudelijke gewoonte der Europeanen hebben overgenomen, en belangstelling, hoe veel te minder dan afkeer toonen van wat werkelyk tot voordeel van hun eiland en tot nut der bevolking strekt. Waar is het, dat nog niet velen die nieuwe richting aankleven, doch zij, die met het oude gebroken hebben, betuigen, althans uiterlijk, hunne ingenomenheid met Europesche toestanden, en ware het niet, dat de adat zulk een groote rol in de javaansche maatschappij vervulde, wellicht zou dan al menig een zijne woorden met bewijzen staven. Niet alzoo met de bevolking. Deze kan men in twee soorten splitsen, de eerste wier kennis van het mohammedanisme zich tot de woorden Allah en Islam bepaalt, en ook van hunne eigene geschiedenis en letterkunde nooit gehoord hebben; de andere, en dit vooral in de nabijheid der kusten of van eenige provincie

of distriktsstad, die eenige godsdienst-ceremoniën kennen, en met graagte luisteren naar het lezen der babads of andere letterkundige of theologische boeken. Hoe velen hunner echter, zoowel priaji's als andere lieden, begrijpen wat ze lezen? De meesten luisteren naar de klanken der woorden; indien de tēmbang hun beveelt, neuriën zij gedachteloos door, zonder zich veel om den inhoud te bekommeren. Van daar dan ook dat de meeste lezers wel alles lezen wat zij machtig kunnen worden, doch zoo de geschiedenis hun niet tevens uit de wajangvertooning bekend is, zijn zij na de lezing nagenoeg nog even ver als bij het begin. Geldt dit voor lichte lectuur, nog veel meer is dit het geval waar allegoriën of duistere taal nadenken vereischt. Het neuriën (mâtjǎ) dient meer tot tijdverdrijf dan wel tot onderricht. Zoo ook met de geschriften over Djǎǎ Bǎǎ en dergelijken. Zoo zij ze al lezen, doen zij het gedachteloos, en weinigen, die er wat van bewaren. Eerst dan maken zij er voor goed kennis mede, wanneer een priester of geestdrijver zulk een geschrift noodig heeft, om daarmede de bevolking voor zijne plannen te winnen. En zoo zal dan ook nimmer het volk eene of andere voorspelling tot banier gebruiken, zoo niet een eierzuchtige die voorspelling tot het bereiken van zijn doel noodig oordeelt. Wellicht dat Djǎǎ Bǎǎ's geschriften nog nu en dan gebruikt zullen worden tot vergoelijking van eenen opstand, doch het zal niet de bevolking zijn, die zich daartoe voelt aangedrongen. Andere hefboomen komen daarbij in beweging. De bevolking zelf blijft lijdelijk, en zoo zij partij moest kiezen, het zou zijn voor den vreemdeling, die haar helpt en beschermt tegen willekeur van eigen hoofden. Populair is nooit een opstand geweest; de bevolking deed mede ten gevolge van dwang of op hoop van buit te behalen, nimmer uit overtuiging. De geschiedenis van Java van de vroegste tijden tot nu toe is daar om dit te bewijzen. Kortom, zoo een dezer voorspellingen, met name van Tandjoeng Poetih en Eroë Tjǎkrǎ niet dienen tot bevordering der oogmerken van een opstandeling van hoogen rang, dan zullen ook Djǎǎ Bǎǎ's profetieën, zelfs al ware dit geschrift een volksleesboek geworden, nimmer aan het volk aanleiding tot verzet geven.

1871.

J. A. B. WISELIUS.